

MARTINA PETRANOVIĆ

UTVRĐIVANJE I PROŠIRIVANJE GRADIVA

PREMIJERE

RAZGOVOR

TEMAT

FESTIVAL

S POVODOM

NOVO O

STAROM

MEĐUNARODNA
SCENA

ESEJ

TEORIJA

VOX

HISTRIONIS

NOVE

KNJIGE

DRAMA

Sanja Nikčević:

Gubitnički genij u našem gradu

Hrvatsko filološko društvo,

Zagreb, 2006.

U Biblioteci Književna smotra Hrvatskoga filološkog društva izdavanje djela iz područja drame i kazališta nije ni novost ni rijetkost pa se tako nizu zanimljivih i raznovrsnih naslova (Dalibor Blažina, *Katastrofizam i dramska struktura*; Boris Senker, *Kazališne razmjene*; Klara Gõnc Moačanin, *Izvedbena obilježja klasičnih kazališnih oblika*; Marija Paprašarovski, *Semiotičko brušenje kazališta*) u godini 2006. pridružila i knjiga Sanje Nikčević, *Gubitnički genij u našem gradu*. Riječ je o zbirci radova posvećenih, kao što kazuje i sam podnaslov, suvremenoj američkoj drami, višegodišnjoj preokupaciji S. Nikčević koju je autorica dosada promovirala na različite načine i o kojoj je mnogo i često izlagala i pisala: posebno valja izdvojiti njezine dvije autorske knjige *Subverzivna američka drama ili simpatija za losere* (CDDM, Rijeka, 1994.) i *Afirmativna američka drama ili živjeli Puritanci* (Hrvatski centar ITI-UNESCO, Zagreb, 2003.) te dvodijelnu *Antologija američke drame* (AGM, Zagreb, 1993.) koju je uredila i popratila predgovorom. U svojoj najnovijoj knjizi o američkoj drami autorica je sakupila dvanaest radova objavljenih u razdoblju od posljednjih dvadesetak godina (najstariji datira iz 1987.) koji su za objelodanjanje u zbirci ponešto re-

digirani, prošireni i/ili dopunjeni, ali nastoje zadržati osnovne teze i misli vezane uz vrijeme i prigodu u kojoj su nastajali. Mahom su to radovi nastali s točno određenim povodom, bilo da je riječ o tekstovima o američkom kazalištu pisanim za dvotjednik *Vijenac*, o člancima o pojedinim autorima i djelima sastavljanim za programske knjižice predstava izvedenih na hrvatskim ili slovenskim pozornicama, ili o radovima namijenjenim objavljivanju u književnim i znanstvenim časopisima, pa su sukladno tome i sadržajno i formalno umnogome obilježeni mjestom svoga inicijalnoga pojavljivanja – primjerice, u znanstvenim će radovima prevladavati teatrološka, znanstvena aparatura i stil, u tekstovima iz programskih knjižica bit će nešto više biografskih podataka i podataka o recepciji autora i djela u SAD-u, Europi i/ili u nas, a stil će biti ponešto ležerniji... Međutim, raznovrsnost “izvornika” kojima su bili namijenjeni malo ne narušava koheziju i sklad novonastale cjeline, jer knjiga slijedi vrlo precizno osmišljenu dramaturgiju, počevši od tekstova o pojedinim djelima, preko radova o pojedinim autorima do članaka posvećenih pojedinim temama, koji svi redom zahvaćaju područje američke drame i kazališta dvadesetoga stoljeća. Štoviše, jedinstvenost cjeline dodatno osigurava i naglašava autorčin zaokružen pogled na suvremenu američku dramu i kazalište koji je iznosila i ranije, a koji se kroz članke objedinjene ovom zbirkom na različite načine varira, ponavlja, utvrđuje, proširuje, nadopunjava, rasvjetljava...

Jedan od glavnih rezultata autorčina dugogodišnjeg bavljenja američkom dramom i kazalištem je, naime, njezina vlastita klasifikacija američke drame. Klasifikacija je utemeljena na načelu imanentnom samoj drami, a to je u prvome redu odnos američke drame dvadesetoga stoljeća prema temeljnom mitu koji definira američko društvo, američkome snu. Iz toga autorica izvodi dvije osnovne tendencije unutar američke drame – realističku, koja prikazuje stvarnost i dijeli se na afirmativni i subverzivni pravac, i metaforičku, koju karakterizira odmak od stvarnosti i dijeli se na teatar apsurda i tzv. *Shepard-line*. Autori i djela s kojima nas ova knjiga pobliže upoznaje zapravo su reprezentativni predstavnici nekih od tih tendencija i pravaca, ali pritom nije nevažno napomenuti da su mnogi od uvrštenih

radova nerijetko i jedini opsežniji i sustavniji prikazi nekih američkih pisaca na hrvatskome jeziku, iako su redom u pitanju priznati, poznati i cijenjeni dramatičari. Osim prvih upoznavanja sa životnom i umjetničkom biografijom brojnih američkih dramatičara prilikom kojih autorica pokazuje zavidno baratanje izabranim autor-skim opusima – a mnoge se biografske priče usto čitaju i kao nadasve intrigantno štivo – knjiga donosi i mnoštvo iscrpnih analiza dramskih djela te k tomu omogućava dobar uvid ne samo u osnovna obilježja i uopće funkcioniranje američkoga kazališta koje je toliko različito od europskoga, nego i u funkcioniranje i neke temeljne postavke američkoga društva.

Prvi članak posvećen je afirmativnoj drami koja potvrđuje američki san i prikazuje junake koji uspijevaju u svojim naumima, točnije njezinu rodonačelniku Thorn-tonu Wilderu i njegovoj čuvenoj drami *Naš grad*, piscu i djelu koji su zbog svoje afirmativnosti dugo osporavani od “ozbiljne” kritike, ali su naprotiv sjajno prihvaćeni od publike. Drugi članak govori o Tennesseeju William-su kao jednom od najznačajnijih predstavnika subverzivne američke drame, odnosno o njegovim dramama kao paradigmatiskim primjerima subverzivne drame koja negira funkcioniranje američkoga sna i prikazuje likove gubitnika. Treći pak članak posvećen je Edwardu Albeeju, začetniku tzv. nove subverzivne drame: dok je stara subverzivna drama opravdavala svoje gubitnike, nova subverzivna drama svojoj materiji pristupa bez osude, a gubitništvo ne doživljava kao prokletstvo, nego kao pravo na izbor te zapravo više ne odaje vjeru u američki san. Idućih nekoliko radova posvećeno je “američkome Pinteru”, Davidu Mametu, i njegovim djelima *Oleanna*, *Seksualne perversije u Chicagu* te *Gelngarry Glen Ross*, trima njegovim najznačajnijim dramama, odnosno Samu Shepardu, kako prikazom njegove biografije, tako i detaljnim analizama njegovih najpoznatijih djela, *Pokopano dijete* i *Pravi zapad*. Osobito-šću analitičkoga pogleda izdvaja se analiza drame *Pokopano dijete* kojoj autorica pristupa sa stajališta arheptipske teorije i mitske kritike, napose ideja N. Fryea iznesenih u *Anatomiji kritike*. Autorica k tomu naglašava i Shepardovu opsjednutost ironizacijom mitova, osobito ključnog američkoga mita – američkoga sna; ističući

pak njegovu originalnost, Sheparda proglašava i začetnikom novoga pravca u američkoj drami koji naziva, kako smo već napomenuli, *Shepard-line*. Za razliku od američkih autora koji su zbog teže razumljivih kulturoloških referencija nailazili na probleme prilikom prijema njihovih djela u Europi (Nikčević kao takve autore ističe Sheparda i Mameta), situacija je posve suprotna s jednim od recentnijih američkih dramskih autora, Neilom Labuteom. Labuteu i njegovoj drami *Stvar je u obliku* posvećen je idući članak, a autorica u njemu pokazuje na koji način drama progovara o dvjema važnim temama suvremenoga društva, o temi identiteta i o temi umjetnosti. Posljednja tri rada bave se trima velikim i važnim temama suvremenoga američkog teatra, tzv. *gay-teatom*, teatom apsurda (koji prema S. Nikčević čini četvrti pravac u dvadesetostoljetnoj američkoj drami) te problematikom dnevne kazališne kritike. Članak “Gay-tema u američkom kazalištu ili kako su anđeli dobili spol” donosi vrlo iscrpan i informativan povijesno-analitički pregled *gay-teatra* koji svoj procvat doživljava devedesetih godina minuloga stoljeća. Autorica iznosi njegova glavna djela, predstavnike i pravce, ukazuje na promjene u dramskim prikazima homoseksualnosti i u recepciji tih tema u kazalištu i u javnosti, ali i ističe kako ta drama i dalje nema pravo mjesto unutar američke dramaturgije zbog toga što se o njoj još uvijek intenzivnije govori kroz prizmu sociologije negoli kroz prizmu estetike i umjetničkih kriterija (pritom ne treba zaboraviti da je članak pisan 1995.). O američkom teataru apsurda govori se kroz poetiku njegova najuspješnijega predstavnika Davida Ivesa. Autoricu posebice intrigira pitanje zbog čega je teatar apsurda u cjelini slabo prihvaćen u Americi, a Ives nije – odgovor na prvi dio pitanja nalazi u činjenici da je teatar apsurda metaforički pravac koji osporava funkcioniranje samoga sustava, a na drugi u tome što je u Ivesovu dramskom opusu svijet apsurda zavijen ometačem duhovitosti, odnosno u tome što Ivesov opus ne negira stvarnost, nego propituje njezine granice. Završni rad posvećen je američkoj kazališnoj kritici, ponajprije dnevnoj koja, za razliku od europske, ima toliku moć da može skinuti predstavu s repertoara već nakon primjerne izvedbe, a osim razlika između američkog i domaćeg pristupa pisanju kaza-

U VRTLOGU TIJELA, RIJEČI I PROSTORA – NOVA PROPITIVANJA HRVATSKE DRAME I KAZALIŠTA

Krležini dani u Osijeku 2005. Tijelo, riječ i prostor u hrvatskoj drami i kazalištu. Priredio Branko Hećimović. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU. Odsjek za povijest hrvatskog kazališta. Zagreb: Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku; Filozofski fakultet, Osijek. Zagreb-Osijek, 2006.

Krležini dani u Osijeku 2005. Tijelo, riječ i prostor u hrvatskoj drami i kazalištu naziv je zbornika radova s kazališno-teatrološkog savjetovanja koje se od 1990. godine kontinuirano održava u Osijeku svakoga prosinca. Slično starijim *Danima hvarškoga kazališta* i *Krležini* su *dani*, prema riječima Branka Hećimovića, vrsta "velikog kišobrana" otvorenog za "svekoliku problematiku hrvatske dramske književnosti i kazališta". Ovaj postulat potvrđuje i objavljivanje novoga zbornika, koji pod krovnom temom tijela, riječi i prostora kao ishodišnih elemenata svakog dramskog i kazališnog ostvarenja, na primjeru trideset jednog znanstvenog rada ugled-

nih teatrologa, književnih znanstvenika, muzikologa, etnologa, kazališnih praktičara i kritičara, problematizira raznolike teme iz dramske i kazališne baštine od srednjega vijeka pa sve do najnovijih postmodernističkih inscenacijskih i dramaturških postupaka.

Početno izlaganje, koje se tradicijom uvriježilo dodjeliti nekome od hrvatskih dramatičara, ovoga je puta pripalo Fedi Šehoviću. U memoarski intoniranom referatu, Šehović progovara o sudbini vlastitih djela na scenama hrvatskih kazališta. Najveći broj zborničkih radova bavi se književno-znanstvenim propitivanjem određenih fenomena dramskih tekstova. Zlata Šundalić tako ispituje pojavne oblike ženske tjelesnosti i status ženskog tijela unutar osamnaestostoljetnih dubravačkih preradbi Molièrevih komedija. Divna Mrdeža Antonina piše o nacionalnom prostoru u kazališnim tekstovima i načinu na koji on utječe na oblikovanje kolektivnog identiteta od srednjega vijeka sve do 19. stoljeća. Takav se identitet ponajbolje opredmećuje kroz žanr pastorela, melodrame i povijesne tragedije, što autorica i potkrepljuje analizom Lucićevih, Vetranovićevih, Najšekovićevih, Držičevih, Gundulićevih, Palmotićevih i Mrnavićevih djela. Jasna Melvinger provodi strukturalnu i tematsku analizu Okrugićevih drama *Varadinka Mara* i *Dojčin Petar*. Vlastito izlaganje obogaćuje i prilaganjem trećega čina tematizirane drame *Dojčin Petar*. Marica Grigić piše o nepoznatoj i nedovršenoj drami Josipa Kosora *Treća drama bez naslova*, koja na tragu Aristofanovih komedija *Ptice* i *Lizistrata* upućuje na zanimljiv proplamsaj ženskog aktivizma, u to vrijeme rijedak motiv naših dramatičara. O genezi Krležina *Vučjaka* piše Velimir Visković, analizirajući utjecaj literarnih i autobiografskih silnica, tj. "fragenata proze" nedovršenog romana *Zeleni barjak* i Krležina boravka u Dugoj Rijeci, kao i strukturalne promjene samog teksta, naknadno nadopisivanje predigre i "bjesosmućnoskandaloznog" sna Krešimira Horvata te izmjenu završetka drame za beogradsku izvedbu 1953. godine. Krležom se u svom referatu bavi i Nikola Batušić, postavljajući intrigantnu tezu o izvjesnoj podudarnosti autorove biografije i biografije njegova protagonista Kamila Gregora, što temelji na prostorno-vremenskom preklapanju njihovih životnih postaja, tj. paralelizmu mediteranske plovidbe 1913., Galicije 1916. i Moskve 1925. godine. Anica

lišne kritike, osobito se zanimljivim dijelom autoričina zaključnoga teksta čine odjelci o specifičnosti američkoga teorijskog pisanja o kazalištu, točnije, o nepostojanju teatrologije u europskome smislu riječi, ponajprije zbog toga što, kako navodi Nikčević, američka kritička misao drami još uvijek teško priznaje status literature.

Unutar navedenih tekstova povremeno se otvaraju i ništa manje zanimljive zasebne cjeline, poput tretmana ženskih lica u suvremenoj američkoj drami, analize glumaca i glumica, pa i glumačkih zvijezda koje su interpretirale pojedine likove, problematike prevodenja pojedinih dramskih djela na hrvatski jezik zbog, primjerice, dubokih kulturoloških razlika, ali i problematike prevodenja stanovite kritičke i znanstvene terminologije (npr., *gay* drame ili *queer* teorije), otežane recepcije američke drame u europskim sredinama zbog kulturoloških jazova i nerazumijevanja... Članke objedinjene ovom knjigom resi i opsežna bibliografija radova o razmatranim autorima, djelima i temama: iako nas s jedne strane žalosti podatak da se na rečenom popisu može naći tek vrlo skroman broj radova hrvatskih autora, on je istodobno i dodatna potvrda važnosti autoričina bavljenja krovnom temom. Vrijedi također napomenuti da je knjiga bogato ilustrirana likovnom građom, točnije, fotografijama s izvedbi suvremenih američkih drama, kako u hrvatskim, tako i u inozemnim kazalištima (Slovenija, SAD), omogućujući čitatelju upoznavanje izvedbenog aspekta suvremene američke drame u Hrvatskoj, ali mu ujedno nudeći i ishodište za usporedbu domaće s drugim nacionalnim kazališnim sredinama.

Riječju, *Gubitnički genij* knjiga je u kojoj još jednom dolazi do izražaja autoričino suvereno vladanje korpusom dvadesetostoljetne američke drame i kazališta, korpusa koji, zahvaljujući S. Nikčević, i hrvatska teatrologija i hrvatsko kazalište iz godine u godinu sve bolje i bolje upoznaju i razumiju.

PREMIJERE
RAZGOVOR
TEMAT
FESTIVAL
S POVODOM
NOVO O
STAROM
MEĐUNARODNA
SCENA
ESEJ
TEORIJA
VOX
HISTRIONIS
NOVE
KNJIGE
DRAMA